

*“Bir kimse Ramazan’da oruç tutar,
hudûdunu tanır, korunması icâb eden
hallerden korunursa, geçmiş günahları
mağfiret olunur.”* (Hadis-i Şerif)

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI DERGİSİ

DİNİ - AHLÂKÎ - EDEBÎ - MESLEKÎ AYLIK DERGİ

5. Cilt

Aralık - 1966

12. Sayı

AHMED ŞÂH VELİYYU'LLÂH DEHLEVÎ

H. 1110 — 1176 (M. 1699 — 1763)

(Hayâtı — Hizmetleri — Eserleri)

Osman KESKİOĞLU

Adı: Ahmet, lâkabı: Şâh Veliyyu'llâh, künyesi: Ebû Abdi'l-Azîz'dir. 1699 veya 1703 yılında doğdu. Babası Sofiyye ulemâsından Şâh Abdü'r-Rahîm'dir Âlemgîr'in yaptırdığı Fetâvâ-yı Âlemgîriyye'yi hazırlayan ulemâ arasında o da vardır. Şâh Veliyyu'llâh babasından ders aldı. Babası kendi adına nisbetle Medrese-i Râhîmiyye adını taşıyan bir medrese açmıştı. Şâh Veliyyu'llâh burada yetişti ve yirmi yaşına gelince babasının medresesinde talebe okutmağa başladı. Bu medresede oniki yıl ders verdi. Sonra hem haccetmek, hem de İslâm ulemâsiyle görüşüp bilgisini artırmak için Hicaz'a gitti. 1143 - 1145 H. yılları arasında Hicaz'da kaldı, Mekke ve Medîne ulemâsiye görüştü. Sonra yine memleketine dönüp dîni öğretmeğe, halkı aydınlatmağa devâm etti.

Şâh Veliyyu'llâh, son asırlarda yetişen ve üzerine dikkati çeken bir din âlimidir. Hindistan Müslümanlarının dîni ve siyâsî hayâtında mühim rol oynamıştır. O, bir din bilgini olduğu kadar büyük bir mütefekkir de sayılır. O zamanda Hindistan'daki Müslümanlar koyu bir taklîdin esîri idiler. Zihinleri hurâfeler, bid'atler, hatta vehimler bürümüştü. Şâh Veliyyu'llâh bu koyu taklîd sislerini yırtıp hurâfeler çukurundan silkinmek için gayret gösterdi. İslâm düşüncesine bir canlılık ve tâzelik vererek yeni bir hareket yarattı. O, İslâm'ın hareket ve yenilik dîni olduğuna inanmıştı. Milletine bütün samîmiyetiyle kör taassubu bırakıp İslâm'ı, bir hayat dîni olarak görmelerini ve hareketlerini ona göre ayarlamalarını söyledi. İslâm, beşerin hayrı için gelmiş bir hayat dîni idi.

O zaman Hind Müslümanlarının durumu hazîn bir manzara arz ediyordu. Hinddeki son Moğol İmparatoru Âlemgîr'in zamânı kargaşalıklarla geçmişti. Bir taraftan Hindliler Müslümanlara saldırırken, diğer taraftan Müslümanlar da birbirine düşmüş, tâife, tarikat kavgaları içinde çalkalanıyorlardı. Âlemgîr'in ölümünden sonra mahallî hâkimler kendi istiklâllerini i'lân ettiler. Birbirlerine saldırmaya başladılar. Bunun netîcesi memleket kargaşalık içinde çalkandı durdu. 1739'da Nâdir Şâh Delhi'ye hücum ederek Moğol İmparatorluğu'na son verdi. Şâh Veliyyu'llâh bu olayların içinde yaşadı. Bu siyâsî huzursuzlukların yanı sıra onu üzen diğer bir hal daha vardı. Hind'de Müslümanlık aşırı tasavvufî bir çehreye bürünmüşü. Müslüman olan Hindliler eski geleneklerinden, göreneklerinden bir takımını tasavvufî bir perde altında muhafaza ediyorlardı. Bu ise İslâm'ın gerçek çehresini değişik gösteriyordu.

Bu yanlış tasavvufu düzeltmek, İslâm'ı asıl sâfiyeti üzere kabûl etmek lâzımdır. Şâh Veliyyu'llâh işte bunu yaptı. Kendisi tasavvuf muhîti içinde yetişmişti. Rûhunda tasavvufa bir meyil de vardı. Gerçek tasavvufu, yanlış tasavvufdan ayırd edecek bir durumda idi. Bid'at düşmanı olan İbn-i Teymiye'yi okumuş ve beğenmişti. Hicaz'a geldiğinde oradaki ulemâ ile görüşmüştü. Bunların bir kısmı, Muhammed b. Abdü'l-Vehhâb'ın bid'at aleyhdarlığı hâlinde ortaya çıkan hareketini benimseyen kişilerdi. Onların da Şâh Veliyyu'llâh üzerinde te'siri oldu. Böylece tasavvufun ıslah edilmesi lüzûmuna kani oldu. O, tasavvufu kökünden reddedenlerden değildir. Tasavvufun bir iç olgunlaşması, kalb tasfiyesi, ruh yücelişi, gönül dalgalanışı olduğunu kabûl ediyordu. Gerçek zühd ve tasavvuf, rûha kuvvet, ma'neviyyâta destek olur. Nice büyük tasavvuf erbâbı yetişmişti. Hak erenler tanıdığımız bu zatlar velî mertebesine ermiş kişilerdir. Bunlar milletin ruh yapısını yükseltmişler, ma'neviyyât cephesini kuvvetlendirmişlerdir. Ancak tasavvuf nâmı altında sokulan bâzı hurâfeler, bid'atler vardı. Bunları temizlemek, tarikatleri şeyhlerin istismârından kurtarmak gerekiyordu. İşte Şâh Veliyyu'llâh bunu yaptı. Derûnî âlemin yüksek feyzine ermek için gerçek tasavvuf, onca en kestirme bir yoldur. İlâhî sırların keşfine kavuşan kul, ma'nevî hazın en tatlısını tatmış olur, gerçek erenler bunlardır. Mi'raç'daki esrârı kendine mahsus anlayışıyla ne güzel anlatıyor.

Şâh Veliyyu'llâh, İslâm'ı bütün gerçeğiyle kavramak için Kur'ân-ı Kerîm'i anlamının ilk şart olduğuna kani'dir. Hindistan'da Farsça, edebiyat dili hâlinde yaygındı. Kur'ân-ı Farsça'ya tercüme etmek İslâm'ı gerçek usulleriyle, temiz kaynağıyla anlatmak demektir. O zamana kadar, Kur'ân-ı Kerîm'i, derin Arapça tahsili yapan hoca efendilerin büyükleri anlayabilirdi. Hicaz'dan döndükten sonra 4 yıl uğraştı, Kur'ân-ı Kerîm'i Farsça'ya tercüme etti. Fakat bu tercüme işi, o zaman hoş karşılanmadı. Ona ve medresesine hücum ettiler. Fakat o yılmadı. Allâh'ın inâyetiyle yine çalışmalarına devam etti. Onun zamânında Kur'ân'ın tercümesi böyle karşılanırken, aradan 50 yıl geçtikten sonra onun oğulları Kur'ân-ı Kerîm'i Urdu diline terceme ettiler. Bu def'a onların bu işi takdirlerle çok iyi karşılandı. Veliyyu'llâh'ın emekleri boşa gitmemiştir, çalışmaları meyva vermeğe başlamıştı, fikirler yükselmişti. Birçok yerlerde tercüme ilk önce böyle bir tepki yaratmış, sonra tercüme işi ilerlemiştir¹.

(1) Muhammed Hamîdullah, El-Kur'ân fi külli lisân adlı eserinde (1947 tab'ı) Kur'ân-ı Kerîm'in 67 dile yapılan tercemelerinden örnekler vermektedir. O zamandan bu yana ise 100 den fazla dile terceme tesbit etmiştir. İngilizce 51, Almanca 43, Lâtince 36, Fransızca 31, İspanyolca 15, Rusça 11, İtalyanca 10, Portekizce 8, Hollanda dilinde 7, Sırp-Hırvatça 7, Macarca 6, İsveç dilinde 6 terceme vardır. Türkçe'de 50 kadar terceme vardır.

ESERLERİ :

Hüccetu'llâhi'l-Bâliga : Şâh Veliyyu'llâh'ın en önemli eseridir. Onun görüşlerini aksettirir². Hikmet-i teşriâ dâir onun kadar derli toplu bir eser yoktur. Kendi sâhasında İbn-i Haldun Mukaddimesi gibi başta gelen ana kitaplardandır³.

Fethü'r-Rahmân fî Tercemeti'l-Kur'ân : Yukarıda geçtiği üzere Kur'ân-ı Kerîm'in Farsça tercemesidir.

Mukaddeme fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Mecîd;

El-Fevzü'l-Kebîr fî Usûli't-Tefsîr :

Bunlar tefsîre dâirdir. Mevzû' hadîslere ve İsrâiliyyâta yer veren tefsirleri çürütür.

Kitâbü'l-Erbain :

En-Nâdiru mine'l-Hadîs :

El-İrşâd ilâ Ümmehâti'l-İsnâd :

Bu eserler hadîse dâirdir. O, İmam Mâlik'in Muvatta'ı üzerine dik-katle eğildi. Ona Arapça, Farsça şerh yazdı. Muvatta'ı kîdemi bakı-mından Buhârî ve Müslim'den daha önemli tuttu. O, hadis de dirâyet sâhibidir. Hind'de hadîs ilmini ihyâ edenlerden sayılsa yeridir.

Şâh Veliyyu'llâh fetvâ ve fıkîh işleriyle pek meşgul olmadı. Bunun-la beraber fıkha âit görüşlerini ve tutumunu bu konuda kaleme aldığı iki eserinden anlamak mümkündür.

El-İnsâf fî Beyâni Esbâbi'l-İhtilâf: Bu eserinde İslâm fıkîh târihi boyunca sürüp gelen ihtilâfların sebeplerini meydana koymaktadır. Ona göre fıkîh mes'eleleri dâimâ bir tekâmül arzedelemiştir. Örf ve âdetler zaman zaman değiştiğinden, nassa değil de bunlara dayanan mes'eleler de değişmiştir. Nassa dayanan mes'eleler ise değişmez. Mevrid-i nassda ictihâda mesâğ yoktur. Taklîde dinde yer verilmemeli. İslâm'da ictihad kapısı açıktır. Ancak basit olan halkın, bir imama tâbi olması gerekir.

(2) Âsım Köksal'ın ifâdesine göre, bu eserin birinci cildi, merhum Hasan Basrî Çantay tarafından terceme olunmuş, Diyanet İşleri Başkanlığına sunulmuş, Müşave-re Kurulu'nda çeşitli kalemlerle bâzı tashihler yapılmış, fakat eser hâlâ basıl-mamıştır.

(3) Hind-Pakistan ulemâsı, İslâm âlemine çok değerli eserler kazandırmış-lardır. Kenzû'l-Ummâl, Keşşâfu Istilahâti'l-Fünûn, İzhâru'l-Hak ve Hüccetu'llâhi'l - Bâliga bunların başında gelir. Osmanlı Türklerinde de Ebu's-Suûd Tefsîri, Tarîkat-i Muhammediyye, Keşfu'z-Zunûn böyledir.

Âlim ve fakîh olan, dilediği mezhebden dilediği kavli alır. Onlar için başkasına ittibâ' etmek gerekmez. Dilerse doğrudan Resûlullah'dan alır. Hadîsin hükmüne uyar. Muayyen bir mezhebi iltizâm mecbûriyeti yoktur. Din müsâmaha dînidir. Şartları hâiz olunca ictihad câizdir. Bu görüşlerini,

İkdü'l-Ciyd fî Ahkâmî'l-İctihâdi ve't-Taklîd: adlı eserinde etraflıca anlatmaktadır.

El-Feysal fî Vahdeti'l-Vücûdi ve Vahdeti's-Şühûd : Bu eserinde sofiyye ile ulemâ arasındaki ihtilâfı kaldırmak için çaba sarfeder. Muh-yi'd-Dîn-i Arabî'nin Vahdet-i Vücûd nazariyyesini ele alarak Vahdet-i Vücûd ve Vahdet-i Şühûd mes'elelerine o da dalmış ise de herkes gibi bu sâhada o da şaşırıp kaldı.

Onun görüşlerini aksettiren eserlerini sıralamış bulunuyoruz. O, İslâm'ın ilk sâfiyeti üzere alınmasını ve anlaşılmasını ister. Müslümanlığı kabûl eden Hindûların kendi millî âdetlerini bırakmamalarından şikâyetçidir. Kocasını ölen kadınların, Hind âdetince, ömürleri boyunca evlenmeyip dul olarak yaşamalarına karşıdır. Evlenmede mehirlerin yüksek olmasına, düğünlerdeki isrâfa, cenâze alaylarına, ölünün 40'ını yapma âdetlerine muhâlifdi. Bu gibi ictimâî hastalıkların, hurâfe ve bid'at mahsûlü şeyler olduğunu söylerdi.

Ulemâ din ile meşgul olmalı, siyâseti devlet adamlarına bırakmalı, derdi. Ona göre adâletin bir çok yönü vardır : Kazanıp harcamada adâlet, iktisad nâmını alır. Vatanda adâlet, hürriyeti doğurur. İctimâî düzende adâleti, dürüst siyâset sağlar. İnsanın insana karşı adâlet üzere iş görmesi de hüsn-i muâşeret icâbıdır. Üstün ahlâklı olgun insan, bu meziyetleri taşıyandır.

DİN ADAMLARI HASTAHANESİ TAHAKKUK YOLUNDA

Başkanlığımız mensupları için yapılması kararlaştırılan, tam teşekküllü hastahane ve misafirhanenin arsası üzerinde durulmaktadır.

Birkaç arsa teklifinde bulunulmuştur. Arsa işinde karara varılır varılmaz plân ve proje işlerine girişilecektir.

Dernek Yönetim Kurulu, muhterem meslektaşlarımıza bu müjdeyi verirken mübârek Ramazan'ı şeriflerini tebrik eder Cenâb-ı Allah'dan sıhhat ve afiyetler diler.

DERNEK YÖNETİM KURULU